

CAMELIA MARIA COSMA

Poienile de sub Munte Cultura spirituală

“Obiceiul este un fapt îndelung repetat, ca un act tradițional și social, care dă viață și actualizează datinile, în sensul nevoii de întreținere a vieții sociale.”¹ Crăciunul reprezenta pentru omul tradițional și de asemenea reprezintă pentru omul din contemporaneitate, un prilej de bucurie, momentul reîntâlnirii cu persoanele dragi. Sărbătoarea Nașterii Mântuitorului, și nu numai, este însoțită de o serie de datini, de credințe, care încă mai sunt păstrate prin intermediul tradiției.

„Prin camuflare omul s-a integrat în peisajul natural, în mediul înconjurător în care trăia. Această integrare a prezentat inițial un caracter concret, real, un fel de cameleonism.....”² Un preot venit acum 25 de ani în comuna Poienile de sub Munte a interzis practicarea acestui obicei deoarece spunea că „nu este frumos ca omul făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu să pună masca pe fața lui și să facă din om drac și așa mai departe.”³

Același preot susținea faptul că un om s-a identificat cu masca pe care a purtat-o: „omul a pus masca de drac pe el și când o dat jos masca o rămas omul drac, schimbându-i-se înfățișarea.” Dezobișnuindu-i pe oameni de acest obicei cu măști, s-a dezvoltat cel cu „Vițlaimul Mare”.

Cu Vițlaimul, mergeau doar copiii trecuți de zece ani, „li se făceau haine, erau considerați deja mari.” Primii care anunțau Nașterea Mântuitorului erau copiii, care-și începeau colinda doar după răspunsul dat de gazdă la întrebarea: „Slobot vesele?” (Slobod a colinda?).

Fiecare tip de mască are o semnificație proprie și de asemenea un rol, s-a emis cel mai adesea ideea conform căreia măștile reprezentau spiritele moșilor și strămoșilor care transmiteau prin tot ceea ce făceau „principiul fertilității în noul an”.⁴ Dar jocurile cu măști care au loc de Anul Nou nu sunt numai legate de moși și strămoși, ci și de un fel de refulare a tensiunilor sufletești ascunse de-a lungul anului, adică în spatele unei măști omul se ascunde pentru a face ceea ce nu-i este permis sau ceea ce nu poate să facă în cotidian.

Anul Nou este o reactualizare a cosmogoniei, el implică reluarea Timpului de la începuturile sale, adică refacerea unui Timp primordial, unul care a existat în momentul Creației. Timpul trebuia

¹ Crețu, Vasile, Tudor, *Existența ca întemeiere*, Editura Facla, Timișoara, 1988.

² Vulcănescu, Romulus, *Măștile populare*,

³ Informator Holdiș Dumitru

⁴ Ghinoiu Ion, *Sărbători și obiceiuri românești*, Editura Elion, 2002

abolit deoarece era unul profan, distrugător care învechise ființa omenească, societatea și Cosmosul, pentru a se reveni la timpul în care începuse lumea să existe- un Timp sacru, *pur* și puternic. Abolirea timpului se făcea cu ajutorul unor ritualuri care întruchipau un fel de „sfârșit al lumii”, rituri care în fapt duceau la renovarea simbolică a lumii.

În momentul îmbătrânirii anului se anulează ordinea firească a lucrurilor, iar timpul și spațiul se degradează până la starea primitivă de haos. Asta explică stingerea focurilor, revenirea simbolică a morților printre cei vii. Lumea se întorcea periodic la o stare haotică. Lumea era nimicită și re-creată, la fel și omul, era creat din nou și renăștea. „Cu fiecare An Nou, omul se simțea mai liber și mai curat pentru că scăpase de povara greșelilor și păcatelor sale.”⁵

Obiceiuri de nuntă

Nunta este un rit de trecere spre un alt nivel existențial, care se realizează în *lumea albă*, adică în lumea celor vii, dându-i șansa individului de a intra în rând cu oamenii. Chiar dacă se realizează în lumea celor vii, nu se anulează comunicarea cu “verticala,” cu Cosmosul.

Omul societăților tradiționale nu putea trăi decât într-un spațiu deschis către înalt, unde comunicarea cu “lumea cealaltă” se realiza prin intermediul riturilor. Deși nunta reprezintă de fapt anularea “Doiului în Unu,” realizată cu ajutorul actelor de ritual și ceremonial, este totuși o poartă spre moarte.

Nunta propriu-zisă este precedată de pețit, urmând: logodna, chemarea, bradul- steagul, schimbul de daruri, gătitul mirelui și a miresei, cererea miresei, iertăciunile, cununia, masa mare, dezvelitul miresei, uncropul, bradul (mărul) de cununie.

Nu vom prezenta fiecare etapă deoarece scopul nu este prezentarea propriu-zisă a ceremonialului nupțial. Vom prezenta doar o serie de practici realizate de către ucrainenii din comuna Poienile de sub Munte, în timpul acestui ceremonial.

În primul rând, după ce un fecior și o fată au hotărât să se căsătorească, viitoarea mireasă are o discuție cu părinții ei. Aceștia își vor da acordul pentru ca feciorul să vină la pețit. Pe vremuri, când ajungea la casa fetei, pețitorii treceau mai întâi pe lângă cuptor pentru a vedea dacă este cald și cereau un pahar cu apă. Dacă apa era proaspătă și rece și cuptorul cald, atunci și fata era harnică, urmând să fie și o bună gospodină. Fiecare se așază pe unde apucă și începe discuția: „Oameni buni, noi am venit atât de mulți, iar voi nu ne întrebați de ce?” Cei din casă așteaptă ca pețitorii să le spună ceea ce doresc.

Șeful grupului va spune: „Mergând la vânatoare de jderi (în limba ucraineană “jderi” înseamnă cununie), am dat de urmele lui, urme care ne-au dus până la casa voastră și dacă știți ceva de el vă rugăm tare mult să ni-l arătați”. Părinții fetei răspund: „Nu se poate, ați greșit casa! Noi nu avem și nu ascundem niciun jder în casă!” Cei ai casei încep să arate pe rând femeile bătrâne „poate-i asta...” ca până la urmă să ajungă la viitoarea mireasă care era ascunsă undeva lângă cuptor.

Apoi începea, propriu - zis, pregătirea pentru nuntă. În ajunul nunții era chemată o bucătăreasă care urma să pregătească bucatele și toate cele necesare. Începea astfel un întreg ritual care în ucraineană se numește **zagic**, iar tradus în românește înseamnă pregătiri pentru nuntă .

La zagic sunt prezenți mirii, domnișorii de onoare (stegarul și drușca), părinții mirilor, rudele , paharnicul, trâmbițașul, bucătăreasa (cucharica).

Când se ajungea la casa miresei rolul socăciței era să sfințească cu busuioc perechea și pe cei care înconjurau casa. Obiceiul era să se înconjoare casa cu „trâmbiță”. Persoanele care rămâneau, dacă rămâneau în casă, împărțeau țuică. Apoi socăcița ungea cu miere fiecare colț (uhol) al casei. Mierea este un aliment sacru aflat în strânsă corelație cu laptele matern. „Este simbolul înțelepciunii și epitetul

⁵ Eliade Mircea, *Sacru și profanul*, Editura Humanitas, București, 2000, p. 148

constant al oricărei învățăături, menite să-l înalțe și să-l ferească pe om”.⁶ Alături de miere, se folosea și jarul, care se punea de către drușcă, sub prag. Jarul este „simbol al energiei oculte, al focului aprins și mocnit, gata oricând să se reaprindă cu o flacăra vie. Este imaginea focului (principiul masculin) aflat în captivitatea pământului (principiul feminin)”.⁷

Socăcița, pe lângă alte îndatoriri, trebuie să facă colacul pentru nuntă care mai apoi era dus la biserică pentru sfințit.

Mai demult, mireasa se pregătea de plecare, la ea acasă și se făcea și-un mic ospăț, în ucraineană **mini**. **Mini** tradus în românește înseamnă „promisiune.” În timpul în care mirele și mireasa se îmbrăcau, fiecare la casa lui, se cosea steagul iar „feciorii cântau după muzică”. Steagul constă într-un brăduț lung de 1, 50 – 2 m, cu crenguțe doar în partea superioară, ca un smoc, iar celălalte crengi sunt înlăturate pentru a fi mai ușor de mănuit în timpul mersului și venirii de la biserică. Acest steag este împodobit cu diferite panglici colorate, iar în partea de jos se înfig doi colăcei care-i reprezentau pe miri.

Mirele trimitea, cu-o oră înainte de plecare, doi băieți la mireasă pentru a se stabili locul și ora întâlnirii. Mai demult se întâlneau la biserică, dar dacă nu erau aproape unul de celălalt se întâlneau la cruce. „Crucea” este baza tuturor simbolurilor de orientare, ea însemnând împrăștiere, adunare, dar și emanare. Are funcția de sinteză și de măsurare, în ea întâlnindu-se cerul și pământul; în ea se amestecă timpul și spațiul.

În drum spre cruce, fiecare grup (grupul care ducea mireasa și cel care ducea mirele) cânta și

Fig.1 Colacul pentru nuntă

ajungând la punctul de întâlnire „cele două muzici se îmbinau” și continuau până la biserică.

„Cununia civilă se făcea înainte, de obicei. De la biserică se mergea la casa mirelui sau a miresei, depinde. Dacă mergea mireasa de noră, prima dată se mergea la ea și nunta se găta la mire și

⁶ Evseev Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amacord, Timișoara, 1994.

⁷ idem

deja ea rămânea acolo; dacă mirele mergea de ginere se mergea la el prima dată, la el se termina nunta și apoi mergeau la mireasă.

La mireasă se dădea jos cununa aia, se descosea steagul, jucau jocul miresii și fain-frumos cântau la nași, îi petreceau până după poartă cu muzică cu tot și ginerică o rămas de ginere sau nora de noră și s-o terminat nunta.”⁸

Fig. 2 Steagul de nunta

Înmormântarea

Grija pentru desfășurarea întocmai a obiceiului de înmormântare depășește celălalte momente de răscruce din viața omului: nașterea și căsătoria. Individul poate alege să se căsătorească sau nu, poate decide între a avea sau nu copii, dar niciodată nu va putea decide între a muri sau nu. Neputința oamenilor de a înțelege și explica trecerea din ființă în neființă a fost prima motivație a riturilor și

Fig.3 Cununa de mireasă

⁸ Informator Holdiș Dumitru

ritualurilor funerare care au ca fundament credința în nemurirea sufletului.

Când într-o familie se întâmpla să moară un bărbat sau o femeie tânără, obiceiul era ca în cele trei zile de „ședere” în casă, să i se lege picioarele cu o sfoară, „ca să nu poată să meargă în timpu ăla”.⁹

Ceasul se dă înapoi ca semn că „viața a încetat”, iar oglinda se întoarce pe dos, pentru ca mortul să nu-și vadă imaginea reflectată în oglindă, el neconștientizând că este mort.

Fig.4 Mireasă în costum tradițional

Dacă răposatul dorea ca văduva lui se mai mărite, acesta era îngropat cu tot cu sfoară. Însă dacă neamul soției răposatului dorea ca aceasta să se mărite „că era tânără și sigur că la 23, 24, 25 de ani era păcat să rămâie atâtă viață nemăritată, luau sfoara cu care îi legau picioarele, cu toiu.

⁹ Informator Holdiș Dumitru

Atuncia unu din neamu' femeii lua sfoara aia cu ce îi erau legate picioarele și îi dădeau să dezlege, văduva tânără, să dezlege alea și atuncia însemna că îi va fi dezlegat drumu' în viață, să se mărite, să-și facă, să-și croiască, să-și continue viața cu altcineva.”¹⁰

Existau și anumite practici de magie neagră: adică dacă niște femei vroiau să „tomnească” o fată să nu se mărite, să fie singuratică, rece luau ceva „semn” de la ea (semnul ar reprezenta un obiect al fetei, sau o bucată dintr-o haină) și femeile îl aruncau în groapă cu mortul.

Atunci se spunea că „fata aia era așa de rece la lume ca și mortu'.” Apa în care a fost spălat mortul, se dă la văduvă să o ducă într-un loc pustiu.

Tinerii necăsătoriți sunt îmbrăcați în haine de mire, respectiv mireasă și vor fi conduși la cimitir cu steagul. Întregul ceremonial funerar va combina elementele de nuntă cu cele de înmormântare.

Cimitirul reprezintă un loc sacru, al odihnei de veci, prin intermediul căruia cei vii comunică cu morții.”Cimitirul și-a păstrat semnificația de vatră a moșilor și strămoșilor”¹¹. Rudele defunctului trebuie să respecte cu strictețe obiceiurile de înmormântare, deoarece dacă acestea greșesc cu ceva, iar dacă însuși defunctul nu este pregătit pentru Marele Drum, există riscul rătăcirii- el va pleca de aici, dar nu va ajunge niciodată acolo.

¹⁰ Informator Holdiș Dumitru

¹¹ Evseev Ivan, Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale, Editura Amacord, Timișoara, 1994.